

1986 flyttade Holmen sin pappersproduktion från innerstan ut till Braviken. 377 år av industriell utveckling var över på Kvarnholmen. Under de första åren på 90-talet genomfördes stora förändringar. Och Holmenområdet är

fortfarande i förvandling och utveckling. I dagens Stolta Stad har vi därför gjort en liten återblick, där äldre bilder och bilder av idag kan berätta om utvecklingen.

En imponerande vy över Holmen i början på 20-talet. Till vänster Nya pappersbruket och på Kråkholmen skymtar kraftstationen. Idag återfinns här konserthuset Louis De Geer. Efter Kråkholmen ses bomullsspinneriet. Den mindre byggnaden i bildens mitt är Lång-

åsens kraftstation. De äldre bilderna på sidan är hämtade ur Holmens Bruks och Fabriks Aktiebolag från 1921.

Förändringar i den förbjudna staden

LASSE SÖDERGREN

Norrköping
Holmenområdet har under flera hundra år spelat en framträdande roll i staden.

Sett i ett historiskt perspektiv har det skett en närmast otrolig utveckling på Kvarnholmen och Laxholmen. Inte minst under 1900-talet.

Idag talar vi mest om den senaste utvecklingen från 1986, då Holmen flyttade pappersproduktionen till Braviken.

Mycket har hänt sedan dess. 1988 köpte byggkonsortiet Holmenbyggarna marken av Holmen och planeringen för ett konserthus satte igång samma år.

Förändringens vind

Under de första åren på 90-talet genomfördes ganska omfattande rivningar på området, samtidigt som stora delar byggdes om rejält.

Det senare gäller särskilt för konserthuset Louis De Geer som invigdes i oktober 1994. Konsertsalen inryms i byggnaden för massaberedning från 40-talet och den stora foajén i den fd pappersmaskinhallen från 1954.

I och med universitetsutbyggnaden kommer förändringens vind åter att svepa in över Holmenområdet.

I Holmenbyggarnas visioner kommer åtskilliga av kvarvarande byggnader och nya som ska uppföras att utgöra en del av Campus Norrköping.

Sett i ett lite längre historiskt perspektiv är det ett naturligt steg i utvecklingen. Förändringarna har genom tidens gång varit stora och oftast genomgripande.

Inte minst under 1900-talet, vilket bilderna från början av 1920-talet kan förmedla. Det mesta av det vi kan se på de aktuella bilderna är borta, antingen för alltid eller ombyggt.

För Norrköpingsborna har Holmenområdet varit ett stängt område, tillstutet och igenbommat via vakturer. Något av den förbjudna staden.

En framträdande roll

Men på grund av det centrala läget kom bruket och dess verksamheter ändå att spela en framträdande roll i stadsbilden.

En välbekant syn var Holmenlastbilarna, lastade med de enorma pappersrullarna som for ut på Dalsgatan för vidare transport ut till världens stora tidningsmakare.

Längs gator som S:t Persgatan låg fabriksröken och ångan tät och vid timmerupplagen längs Kvarngatan hördes nästan oavbrutet sågklingorna.

Under 1800-talets tre sista decennier byggdes produktionen vid Holmen ut för att möta en kraftigt ökad efterfrågan på papper.

Landets största

Nya pappersmaskiner installerades, samtidigt som det så kallade Nya pappersbruket uppfördes.

På 1910-talet installerades ytterligare två pappersmaskiner, nummer 4 och 5, och Holmens Bruk var nu ett av landets största pappersbruk.

Kraftstationen på Kråkholmen uppfördes och den var i bruk från 1911-45. En kvarvarande rest är här den långa tub där vattnet leddes in.

Som dynamisk företagsledare återfanns Carl Wahren under vars ledning bruket upplevde en kraftig expansion, både vad gällde pappersproduktionen och den textila verksamheten.

Kraftstationen Bergsbron-Havet byggdes 1921-23, vilket skapade ytterligare möjligheter att bygga ut bruket.

Vattnet leddes via en kanal till den nya kraftstationen och den södra strömfåran mot Kvarngatan torrlades. Ny mark kunde nu bebyggas.

I skiftet mellan 20- och 30-tal byggdes det Malcolmska verket om till det som idag kallas för Värmekyrkan, efter ritningar av professor Ivar Tengbom.

En stor del av 1900-talets Holmenarkitektur bär för övrigt Ivar Tengboms signatur.

En breddning

Under en treårsperiod kring 1930 installerades världens två dåvarande största tidningspappersmaskiner, PM 9 1928 och PM 1 1931. Båda med en rekordbredd på 5,6 meter.

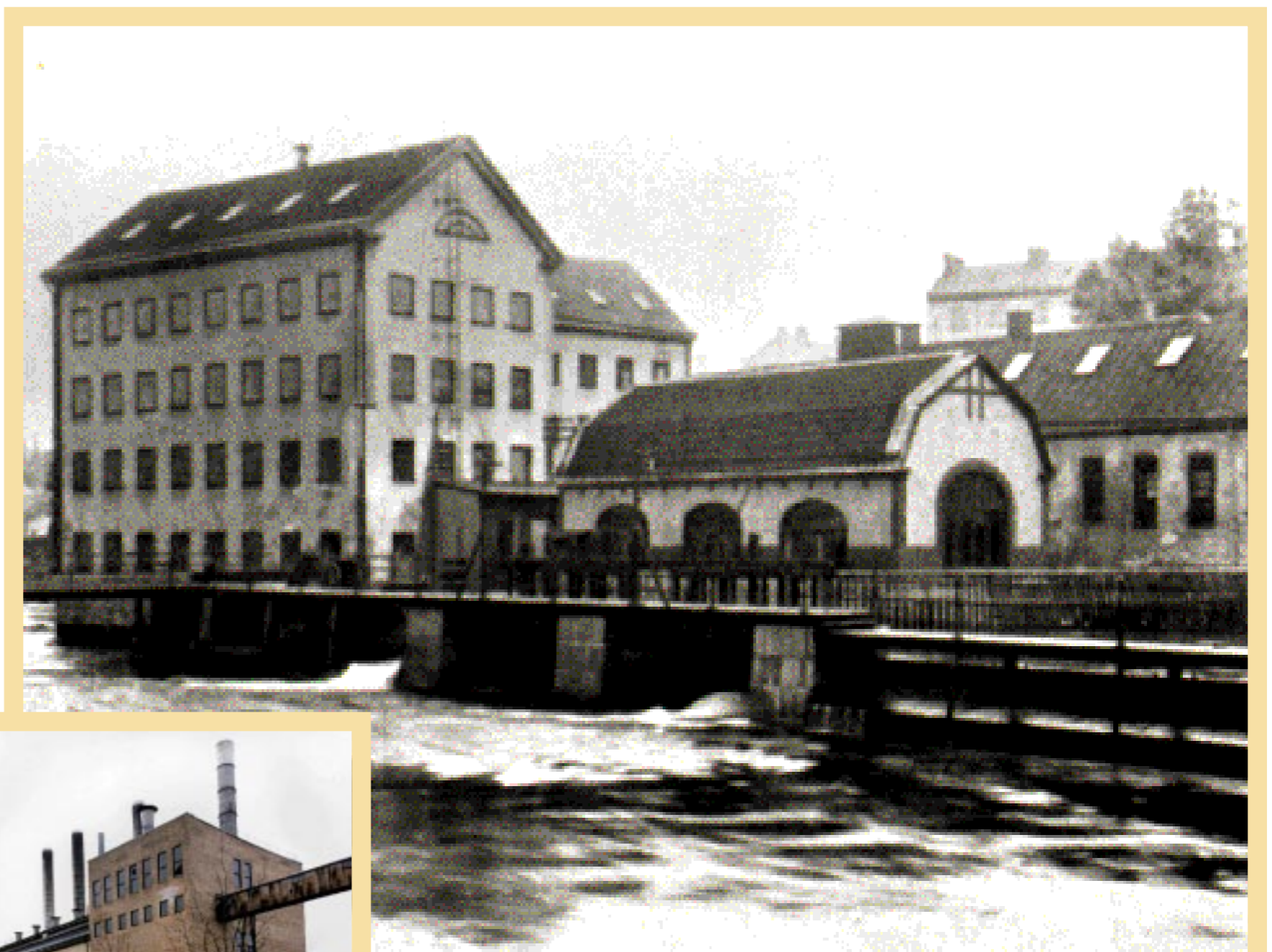
Under 30- och 40-talen hämmades dock utvecklingen, först av depressionen och sedan av det andra världskriget.

50-talet präglades av den stora investeringen i den nya PM 4 som togs i drift 1954 och som innebar en breddning av produktionen. Den nya maskinhallen ritades även den av Ivar Tengboms arkitektkontor.

Det gamla fabriksområdet utgjorde dock en begränsning för fortsatt expansion. Och i mitten på 70-talet genomfördes den första utbyggnaden vid Braviken.

Drygt tio år har gått sedan verksamheten upphörde på Kvarnholmen. Men Holmenområdet förändras fortfarande. Och nu är det öppet för allmänheten.

Källor: Holmens Pappersbruk, männi-

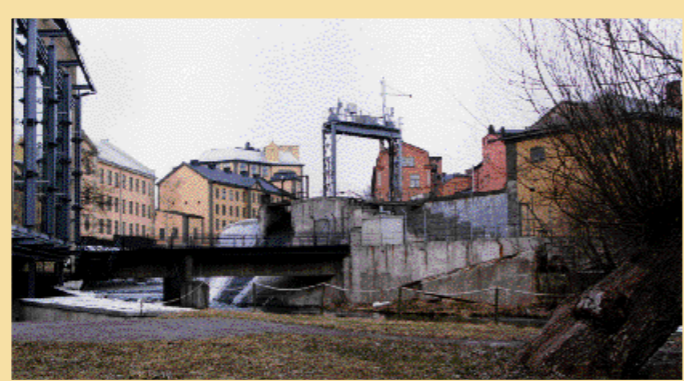
DÅ. Det Malcolmska verket med tillhörande kraftstation, beläget vid Kvarnholmens ände mot Laxholmen. Strömmen flyter fortfarande tämligen otuktad förbi.

NU. Ungefär samma vy idag. Det Malcolmska verket ersattes i skiftet av 20- och 30-tal av ångpannecentralen, den så kallade Värmekyrkan. Den gula tegelbyggnaden är från 50-talet.

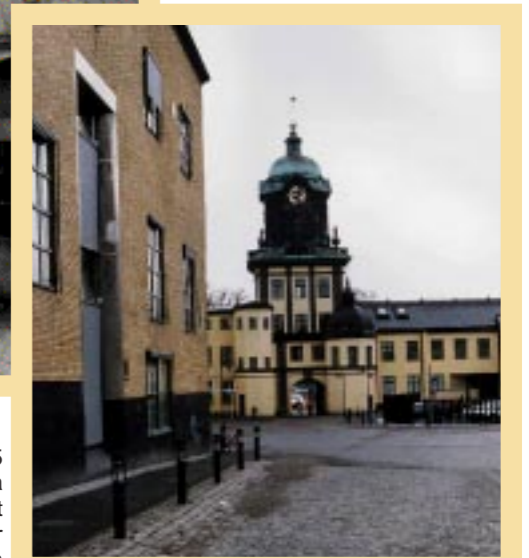
DÅ. Kråkholmens kraftstation, ritad av arkitekten Werner Northun, var i drift mellan 1911-45.

NU. Idag är Kråkholmen ett populärt sommarcafé. En kvarvarande rest är dock den långa tub, där vattnet leddes in.

DÅ. Bruksgatan på Kvarnholmen med Holmentornet. Det vi kan se på bilderna från början av 20-talet är antingen borta eller ombyggt.

NU. Samma vy, men drygt 75 år senare. Den gamla bruksgatan är ett minne blott och Holmenområdet står rustat inför den framtida

Bilder av idag
 Foto: BJORN LARSSON